

ANDRZEJ GIERASIMCZUK, EUGENIUSZ PIULSKI

MIEJSCE FILOZOFII W KULTURZE DUCHOWEJ SPOŁECZEŃSTWA

T. I. Adulo: *Kultura, filozofia i duchowny mir človeka*. Mińsk, „Nauka i technika”, 1986, 149 s.

Od czasów starożytnych wyjaśnienie istoty a także różnorodnych aspektów duchowego świata człowieka jest przedmiotem ostrych dyskusji. Recenzowana monografia ujawnia miejsce filozofii w duchowej kulturze i duchowym życiu społeczeństwa w różnych epokach, jak też jej rolę w kształtowaniu jednostki.

Monografia składa się z trzech rozdziałów, wstępu i zakończenia. Jej treść świadczy o tym, że autor wykonał ogromną pracę twórczą ukierunkowaną na określenie i uściślenie takich pojęć jak: *kultura filozoficzna*, *kultura moralna*, *ideologia*, itd.

Autor rozpoczyna swą monografię od zaprezentowania dziejowo-filozoficznego wstępu do omawianej problematyki. Opierając się na pracach filozofów starożytności, średniowiecza, nowych czasów i współczesnych nurtów filozoficznych, T. A d u ł o określa miejsce i rolę filozofii w zespole sił życiowych człowieka, a również historyczne etapy uświadomienia jego wewnętrznego świata.

Autor słusznie zaznacza, że dla określenia miejsca filozofii w kulturze duchowej społeczeństwa niezbędne jest przede wszystkim zastosowanie zasady klasyfikacji kultury według etapów jej rozwoju historycznego.

Analizując treść pojęcia *kultura filozoficzna*, T. A d u ł o dochodzi do wniosku, że temu pojęciu w literaturze filozoficznej poświęcono stosunkowo mało uwagi. Według autora, na to, aby wyjaśnić, czym jest kultura filozoficzna, jej treść i miejsce w życiu jednostki i społeczeństwa, potrzeba głębokiej analizy wzajemnego stosunku pojęć *filozofia* i *kultura* (s. 35), czego dokonano w recenzowanej monografii. Same w sobie idee filozoficzne pozbawione są żywotności i praktycznej doniosłości. Powinny one mieć realnego nosiciela w obrębie grupy społecznej, klasy, warstwy.

Kultura filozoficzna — podkreśla autor — są to idee filozoficzne, koncepcje lub teorie wcielone w światopogląd indywidualny i światopogląd określonych grup społecznych, idee filozoficzne przenikające treść dzieł literackich i muzycznych, kultury artystycznej w ogóle, życie duchowe

różnych warstw i wreszcie sferę stosunków społeczno-politycznych (s. 38).

Kultura filozoficzna nie jest odizolowana od innych sfer kultury duchowej i to trzeba uwzględnić, rozpatrując problem jej przyswojenia przez jednostkę. Zarazem, jak słusznie wskazuje autor, przesylenie kulturą filozoficzną jest niemożliwe, pomimo specjalnego przygotowania, ukierunkowania pracy indywidualnej nad źródłami filozoficznymi (s. 44—45). Badanie kultury filozoficznej daje tę możliwość, aby ujawnić mechanizm funkcjonowania filozofii, to znaczy rozstrzygnąć tę kwestię, która do tej pory nie była przedmiotem szczególnych zainteresowań z tej przyczyny, że filozofia była rozpatrywana jedynie jako system idei, bez uwzględnienia jej jako jednego z duchowych czynników socjalizacji.

W badaniu monograficznym znaczące miejsce od strony merytorycznej zajmuje rozdział dotyczący socjalistycznej kultury filozoficznej. Ten rozdział zawiera analizę kultury filozoficznej w warunkach różnych formacji społeczno-ekonomicznych. Autor koncentruje szczególną uwagę na uwarunkowaniach kształtowania i rozwoju kultury filozoficznej w społeczeństwie socjalistycznym.

Kształtowanie kultury filozoficznej nowego typu — socjalistycznej, zaznacza w monografii T. A d u ł o, zawsze odbywało się w ścisłej więzi z przeobrażeniami w sferze ekonomicznej, politycznej i duchowej. Dokonywało się ono jednocześnie na dwóch wzajemnie związanych i wzajemnie uwarunkowanych poziomach — teoretycznym i potocznym. Na poziomie świadomości teoretycznej proces ten przewidywał takie zadania jak wyodrębnienie przedmiotu, struktury materializmu dialektycznego i socjologii marksistowskiej, określenie podstawowych kategorii filozofii marksistowsko-leninowskiej. Na poziomie świadomości potocznej chodziło o przygotowanie szerokich mas pracujących do opanowania marksistowskiej kultury filozoficznej, kształtowanie nowych obrzędów świeckich, oprowadzanie nowych norm moralnych, itd.

Znaczące miejsce w pracy T. A d u ł o zajmuje wyjaśnienie metodologicznej roli filozofii marksistowsko-leninowskiej w integracji wiedzy naukowej o człowieku, jej funkcji światopoglądowej. I tu, jak również we wszystkich rozdziałach monografii, autor wierny jest zasadzie: zanim ujawnisz to, co zrobiłeś sam — przedstaw to, co osiągnęli w tej dziedzinie inni.

Wyraziste, pojemne sformułowanie ujawniające interpretację istoty człowieka w warunkach różnych epok historycznych przez przedstawicieli myśli filozoficznej, dają możliwość wszechstronnego, kompleksowego podejścia do tej kwestii, *doprowadzenia* czytelnika do naukowego pojmowania świata duchowego jednostki. Ekskursy autora w historię, ujawnienie więzi szkół filozoficznych przeszłości ze współczesnym pojmowaniem

świata duchowego człowieka, wyodrębnienie kilku aspektów tego świata — wszystko to świadczy o głębi podejścia autora do rozstrzygnięcia postawionych zadań (patrz: s. 79—106). Również dzięki temu, monografia staje się czytelna i powinna wzbudzać zainteresowanie przedstawicieli różnych nauk społecznych kwestią dialektyki rozwoju kultury filozoficznej.

Monografia zawiera analizę wzajemnych stosunków między ideologią, kulturą duchową i filozofią. W realnej rzeczywistości te zjawiska społeczne są ze sobą organicznie powiązane. Uwzględniając to, autor monografii koncentruje swoją uwagę na ujawnieniu przejawów tej wspólnej więzi w procesie kształtowania jednostki (s. 129—130).

Recenzowana praca — to głębokie i treściowe dociekania, które uzupełniają naukową analizę kultury filozoficznej dokonaną w pracach naukowców radzieckich jak: E. M. Babosow¹, W. S. Gorski², M. T. Iowczuk, L. N. Kogan³, W. I. Szinkaruk⁴, i innych. Zaletą monografii jest to, że rozpatrzony jest w niej cały szereg niedostatecznie zbadanych do tej pory aspektów współzależności między kulturą a filozofią, dialektyki kształtowania kultury filozoficznej w społeczeństwie socjalistycznym.

Praca T. A d u ł o nie jest pozbawiona niedociągnięć. W poszczególnych miejscach (s. 30—32, 124—127 i inne), styl pracy odpowiada raczej stylowi rozprawy doktorskiej, lecz nie monografii.

Autor wykazuje dobrą erudycję wyodrębniając konkretne problemy i badaczy tych problemów, jednak w monografii należałoby nazwać nie tylko autorów, ale i prace, które przez nich zostały napisane. I chociaż w tekście monografii przytoczone są cytaty z poszczególnych artykułów i prac, jednak ilość nazwisk podanych we wstępie jest niewspółmierna z ilością cytowanych autorów.

W rozdziale *Mirovozzrenčeskaja funkcija filosofii (Światopoglądowa funkcja filozofii)* więcej uwagi należałoby poświęcić wyświetleniu istoty światopoglądu. Definicja światopoglądu jako systemu poglądów na obiektywny świat i miejsce w nim człowieka, na stosunek człowieka do otaczającej go rzeczywistości i samego siebie itd., którą autor wziął z *Filozofskiego enciklopedičeskogo slovaria*, nie do końca tłumaczy istotę świa-

¹ Patrz: E. M. B a b o s o v: *Duchovnyj mir sovetskogo čeloveka*. Mińsk 1983; idem: *Ideologija w sovremennom mire*. Minsk 1984.

² Patrz V. S. Gorski: *Ponatie „filozofskaja kultura” v istorii filozofskoj i obščestvennoj mysli SSSR*. W: *Dialektika internacjonalnogo i nacjonalnogo v razvittii obščestvennoj mysli*. Kišynev 1984.

³ Patrz: M. T. I o v č u k, L. N. Kogan: *Sovetskaja socialističeska ja kultura: istoričeskij opyt i sovremennnye problemy*. Moskva 1979.

⁴ Patrz: V. I. Sinkaruk: *Mirovozzrenie i duchovnaja kultura*. W: *Istoričeskie tradicii filozofskoj kultury narodov SSSR i sovremennost*. Kiev 1984.

topoglądu. Określenie to można było uzupełnić i poszerzyć na podstawie analizy wniosków zawartych w pracach E. M. B a b o s o w a, T. I. O j - z e r m a n a, W. I. S z i n k a r u k a i innych.

Naukowy potencjał monografii mógłby być znacznie powiększony poprzez rozszerzenie krytycznej analizy koncepcji burżuazyjnych.

Wskazane przez nas niedopatrzenia mają charakter szczegółowy. Nie mogą one obniżyć naukowej wartości monografii T. A d u ł o, która niewątpliwie znajdzie pozytywny oddźwięk w kręgach naukowych nie tylko w ZSRR, lecz i poza jego granicami.